

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek och är fritt att använda. Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitized at Gothenburg University Library and is free to use. All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text. This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

RESA

På

NEGER-KUSTEN

Til

Kongl. Hofvet i Dabomej,

Af

Ångelske Handels Agenten NORRIS År 1772.

Öfversatt

Af

SAM. ÖDMAN.

GÖTHEBORG,

Tryckt hos SAM. NORBERG, 1792.

Denna ganska märkvärdiga Resa öfverfattes ifrån Ängelska *Originalet* på Tyska, och utgafs af Herr Hof-Rådet *J. R. Forster* uti des *Magazin* för Nya Resebeskrifningar. Trycktes äfven särskildt tillika med Ängelska Africanska Sällskapets första upgift om des förfök at i denna verldsdel insamla nyttiga kunskaper för Jordbeskrifning, Handel och vårt Slægtes kännedom. Denna sistnämnde uplaga har Svenske Öfversättaren lagt til grund för detta Sammandrag, som ehuru til arkalet hälften mindre än Tyska urskriften, likväl intet förlorat til sakrikhet och fullständighet i sit ämne. Ingen Läsare af känsla läser utan rysning följa Herr *Norris* i des berättelse om de blodiga upträden, til hwilka han varit vitne, eller utan håpenhet se vårt slägte stadt i sådan vildhet. Då vi om alt det, som rörer Africa, äge både få och opålitliga underrättelser, hoppas man äfven denna lilla Resebeskrifning finnas värdig at utgå ifrån Svensk Präfs.

SHIDA, fordom et blomstrande och sjelfständigt Konungarike, men nu en Sjö-
Provins under *Dahomej*, ligger öster om
Guldkusten, emellan floderna *Volta* och *Benin*,
och des redd, der de handlande Skeppen
gå til ankars, är belägen på 6 grader, 27
minuter Nördligt. Landstigningen är der
ständig befvarlig och farlig; stundom ock,
flera veckor å rad, i anseende til hafsbrän-
ningen, omöjlig med vanliga Skeppsflupar.
Man tager derfore med sig *Canots* eller bå-
tar från Guldkusten, och betingar sig vidare,
på *Elminakusten*, *Negrer* til besättning, 15
eller 17 man på hvarje *Canot*, hvilke, sedan
Capitainen, som dem hyrt, slutat sina han-
delsårender, återgå til sin hemort.

GRIGH, eller *Griwi*, är Provinsens huf-
vudstad, belägen en half mil frå kusten på
et sandfält; tämeligen stor, med strödda hus,
och här en folkmängd af ungefär 8000 sjä-
lar. Vice Konungen bor derstädes, och bi-
trådes i sit Ämbetes förvaltning af tvänne
Kaboschirer samt en Krigs-Officerare af hög
vårdighet. Ängländare, Fransmän och Por-
tugiser hafva derstädes, särskildt för hvarje

Nation, en skants samt några beqvåma *Faktorier* för Skepps-*Capitainerne*, som årligen der uphandla emellan fem och sextusende slafvar.

SÅSOM jag hade en angelågenhet at munteligen afgöra med *Dahomeyernas* Konung, få vände jag mig til *Vice* Konungen, för at erhålla nödig betjening, och bekom af honom en tolk, sex man, at båra mig uti hängmatta, *) tio, at fortkaffa mina saker, samt en Upsyningsman, som skulle vara ansvarig för de öfriges upförande under resan. Tillika med mina egne betjenter och några beväpnade, dem samme Upsyningsman antog, utgjorde hela Sällskapet tretio personer.

MINE saker bestodo af en bådd, en liten kista med kläder, lifsmedel och starka drycker för min egen person; et eller två flaskfoder för manskapet, några fåckar *Cauries*, til våra utgifter, **) samt några stycken fidentyg, åmnade til skånker. Så snart hvarje arbetare fått sin börda, antråddes resan til *Abomej* †) i dagningen den 1 *Februarii* 1772, och jag sjelf upbröt samma morgon kl. 6.

DÅ

*) Desse hängmattor göras af bomullstyg, likna til skapnaden de hängmattor uti hvilka *Sjömänner* sofva, och båras på en stång af flera personer.

**) *Cauries* äro små snäckor, *Cypræa moneta* *Lin.* brukas i stället för skiljemynt, upfiskas til hela båtlasten, särdeles på *Maldiviske* kusten.

†) Landets hufvudstad.

DÅ jag i min hängmatta bars öfver Handelstorget, blef jag varse en talrik församlad menighet, och såsom jag tillika märkte några stora folkskårmor, flöt jag, at *Vice Konungen*, med des *Kaboschirer*, måtte der vara tilstådes. En sådan sammankomst, så tidigt på morgonen, föll mig främmande, hvarföre jag fände en min betjent at underrätta sig om anledningen. Men innan han återkom, infann sig et bud frå *Vice Konungen*, som märkt min närvaro, och antydde mig, at denne åftundade tala med mig innan afresan. Jag träffade honom slyfessatt at afkunna dödsdom öfver en medelåldrig qvinna, som fram för honom låg på knå inom en krets, den hans tjenare slutit omkring den olyckliga. Jag fällde strax förbön för hennes lif, och smickrade mig med det hopp, at *Vice Konungen* skulle antaga det anbud jag gjorde at köpa henne til slafvinna; men fick det svar, at *Konungen* sjelf ransakat brottet samt dömt, det hufvudet skulle henne aflås och sättas på en påle, som ock nu låg jämte henne, och hvilken hon til den åndan sjelf måst medbringa från *Abomej*.

UNDER detta samtal framträngde sig ibland folkhopen af nyfikenhet en liten flicka, som blef öfvermåttan glad, då hon igenkände sin återkomna Moder och kastade sig i hennes armar. Den olyckliga omfamnade

en liten stund sit barn, men sade sedan: *gack härifrån, du har hår intet at göra*; hvar på flickan strax bortfördes. Emedlertid fortfor *Vice* Konungen at afkunna domen, den *Negrinnan* tycktes med mycken kallfinnighet afhöra, under det hon, med et ifrån marken uptaget halmsstrå, petade sina tänder. *Vice* Konungen förmanade derpå de närvarande til lydnad och hörsamhet emot sin Öfverhet. En af Skarpråttarne gaf qvinnan med en klubba öfver nacken et slag, hvaraf hon död nedföll. Hufvudet afhöggs med en fabel, upstacks på pålen och uprestes på torget. Men kroppen slåpades utom staden, at der, på öppna fältet, blifva et byte för ortens vildjur.

DEN afråttade qvinnan var en af de personer, som på Handelstorget hafva sina krambodar. Få dagar förut hade hon märkt, at några småfaker blifvit henne frånstulne; tog derpå en eldbrand, den hon efter landets plågsed, svängde öfver hufvudet och ropade: *den som stulit min ägendom och icke återbår den samma, skal på samma sätt ombringas och flockna, som denna brand*. I det samma hade en gnista fastnat i et torrt halmtak, och fatt de närliggande Handelsbodar i brand.

SEDAN jag genom denna obehagliga tillfällighet blifvit uppehållen en half timme,
fort

fortfatte jag min resa. Landet, ehuru flackt, har et ganska angenämt utfeende; merendels skoglöst, men bebygdt, samt här och der prydt med höga lundar af den frodigaste växt. Efter halfannan timmes färd, kommo vi til staden *Xavier*, som är omgifven med fådesåkrar samt planteringar af *Yams*, *Batater*, och *Kikerter* *). Alle desse lifsmedel finna god aflättning i *Grivi*.

XAVIER var *Whida* Konungars hufvudstad, innan *Dahomejerne* 1722 eröfrade detta Rike. Änglåndare, Frantsmän, Holländare och Portugisare hade derstädes Fästningar och *Factorier*, hvilka vid samma tilfälle ödelades, så at efter dem inga märken nu mera äro synbare, utom de grafvar, som dem omgifvit. På samma sätt kan man af löpgrafvarne bestämna det fordna Konungapalatsets läge, ehuru platsen är öfverväxt af höga träd. Ättlingen af det olyckliga Konungahuset lefver, tillika med de få sina öfriga Landsmän, i grannskapet af *Popo*, landförvist, samt anser förenämnde plats för en helig ort, at så ofta någon ny Regent af samma stam tilträder styrelsen öfver sina betryckta underhafvande, måste han derstädes infinna sig at emottaga denna vårdighet.

A 4

ALLE

*) *Yams* är en åtelig rot af *Dioscorea alata* Linn. *Batater*, äro rötter af *Convolvulus Batatas* och hvad man kallar *Kikerter*, är frön af *Cicer Arietinum*.

ALLE de, som beskrefvit detta land, uphöja des tåckhet och fruktbarande jordmån. Det skal, innan eröfringen, varit oändeligen folkrikt. Invånarne ågde åfven anfenliga rikedomar, emedan *Xavier* var Handelsplats för en stor landstråcka. Man kan ock sluta til den sifte Konungens förmögenhet deraf, at han, åt Ängelske Sjö-Capitainen *Ogle*, som befriade Kusten från den ryktbare Sjøröfvaren *Roberts*, gaf en belöning af 56 marker guld *).

Vi stadsnade icke vid *Xavier*, emedan de, som buro min hängmatta, heldre fortsatte sin vanliga gång, fem Ängelske mil i timmen, **) hvarvid de likväl stundtals aflöste hvarandra. Efter två timmar ankommo vi til *Tori*, som är en liten stad, men för refande et beqvåmligt hviloställe, hvarföre ock Invånarne draga någon viuft af de förfriskningar de aflåta. Staden är från *Whida* skild genom en tåmligen djup och strid ström, hvilkens stränder äro bevåxte med sköna träd och tätta buskar, ibland hvilka Elefanter, som här finnas til myckenhet, hafva be-
 qväm-

*) Denne *Roberts* var egenteligen Tysk, men satte sig i spetsen för en uprorisk Ängelsk Skepps besättning, och föröfvade omenskliga grymheter på *Africas* västra kust. Hans bedrifter låsas med sasa uti Tyska öfversättningen af *Histoire Generale des Voyages Tom. 3.* Han blef af *Ogle* angripen vid *Cap Lopez*, och föll i striden. Hans medbrottllige hängdes i jernkådjor; Sjøröfvares vanliga straff efter Ängelske Lagen.

**) Sex Ängelske mil räknas på en Svensk.

qvåmliga lågerplatfar. Denna ström var fordom Konungarikets Nordlige gränts, och då *Dahomeyerne* öfvergingo den samma, såg man de enfaldige *Whidauerne*, i stället at bestrida fienden öfverfarten, eller til sit lands försvår våga en slagtning, endast med många *Ceremonier* ditfatta en *Fetisch* orm, som skulle hålla den antågande håren tillbaka *). Då detta medel icke svarade emot deras hopp, anfågo de sig förlorade och flydde i största brådskan undan eröfraren. — Vi öfvergingo floden på en skåligt god brygga.

I *Tori* uphunno vi våre lastdragare, och då de som buro mig, ville derstädes dröja, för at njuta någon förfriskning, föll mig i sinnet, at imedlertid gå omkring och bese staden. Jag önskade helst vara allena; men märkte snart, det Upsyningsmannen öfver mina *Negrer* skyndade at göra mig fällskap. Jag förklarade vål, det jag icke trodde mig behöfva hans betäckning; men han svarade, at då *Toris* Invånare voro kände för et elakt folk, at han, med sit hufvud, nödgades ansvara för min säkerhet, så dristade han icke lemna mig ensam ibland sådana, som vanligt åta människokött. Således, ehuru nästan förfåkrad, at hans bekymmer öfver min

A 5

trygg-

*) *Fetisch* betyder på *Negerkusten* något föremål för vidskeplig dyrkan. Man har *Fetischer* för hela landskaper, Hof-*Fetischer*, enskildte *Fetischer*; ån djur, ån liflösa ting. I synnethet väljas dertil stora Ormar af slågtet *Boa*.

trygghet var öfverflödigt, gick jag likvål med honom tillbaka til vårt fällskap: dock föll mig befunnerligt, at få nära grannar skulle hyfa få stora fördomar emot hvarandra.

SEDAN mine bårare något hvilat sig, samt njutit en ringa måltid, bröto vi upp och fortfatte resan, två timmars våg, til den lilla staden *Afwæ*. Vågen var god, men vi träffade icke något hus eller plantering. Såsom ej allenast de tåte buskarne, utan ock det frodiga gråset, som räckte öfs öfver våra hufvud, hindrade luften at fritt spela, så fann jag vid ankomsten til *Afwæ*, middags-hettan ganska mattande. Jag antog derföre med nöje mina *Negrers* förslag, at hänga min matta under et lumnigt tråd, medan de badade uti en nära derintil flytande ström. De funno sig otroligt styrkte af sit bad, och vi begofvo öfs, med förnyad munterhet, til *Ardra*, dit vi, efter två timmars resa, ankommo.

ARDRA var fordom Hufvudstaden i et stort och mågtigt Rike, som sträckte sig från *Volta* til *Benin*. Staden ligger angenämt på en finåningom stigande högd af grusartad jordmån. Grannskapet frambringar en anse- lig myckenhet Palmtråd, hvilke ej allenast öka utsigtens täckhet, utan ock rikeligen förse Invånarne med olja, den de bringa til *Whidas* Handelsplats, uti *Calebasser* från fem til

til tio och tolf kannors rymd *). Konungen och någre des förnåme Herrar åga här flera hus, men komma fållan hit. I allmänhet år staden på långt när icke hvad den fordom varit.

MAN förde mig til et hus, som tilhörde en af Konungens Åmbetsmän, samt gaf mig anvisning på några rum, som voro utfedde til Herberge för Europeiske Resande. Mannen, som öfver dem hade upsyn, skånkte mig en skål kalt vatn samt en kruka inländskt dricka, som kallas *Pitto*, för hvilken höflighet jag visade min erkånsla med en flaska brånvin.

WI beslöto at hvila der öfver natten. Mine *Negrer* inpackade alla mina saker i mit rum, uphängde min bomulsmatta, som skulle blifva mit sofftålle, båddade den med madrassen, gingo derpå til det för dem utfedde nattqvarteret och lemnade mig allena, emedan jag ville i stillhet och enslighet njuta en ostörd hvila efter en så besvärlig dag. Jag blef ej heller, under hela mit vistande i staden, oroad af folkets nyfikenhet; tilbragte åfven natten i all fåkerhet, utan at en gång hafva rigel för min dörr. Min sömn blef deremot mycket hindrad af vilda djurs, i
slyn-

*) Herr *Forster*, Fadren har anmärkt, at *Negrerne* hämta olja af trenne *Cocos*-Palmer, nemligen *Cocos Nucifera*, *Bytyra cea* och *Gvineensis*.

fynnerhet *Schakalers*, ouphörliga tjutande och skållande, hvilke hela natten ströko fram och åter i staden, liksom skulle de varit ordentligen tilfätte våktare, och med sit ohyggeliga ljud voro mig högst befvärlige. Invånarne kalla dem *Twetwihs*. De äro grymme och rofgirige, ungefär af en refflig vallhunds storlek, men mycket starkare, fördelas i kåstarne, tänderne och benläggarna. Deras fotter äro ganska store, och våpnade med förfärliga klor. Strax efter skymningen lemna de sina kulor, och ströfva trottals genom städer och planteringar at söka sin föda. Hvert och et hemkreatur, som icke är instångdt i hus, eller åtminstone förvaradt inom höga murar, blir helt vift deras byte. De försinå dock icke andra ting och i brist af båttré, förtåra de allehanda afkråden. Jag har ofta sedt dödade *Schakalers* magar fylde med bitar af sönderbrutne *Calebasser*, *) uti hvilka man förvarat olja; eller ock med stycken af gamla kohudar, uti hvilka Portugisiske tobaksrullar varit insvepte. Samme djur förtåra ock til större delen kropparne efter afrättade missgårningsmän, samt fådane olycklige, som vid högtidliga tilfällen blifvit offerade. De upvådra griftfållen och ofreda de aflednas kroppar. Flere förena sig vid fådane til

fållen,

*) En art pumpor, som urholkas och nyttjas i stället för *Bouteiller*; hämtas dels af *Crescentia Cujete*, dels af *Cucurbita Lagenaria*, med flera arter.

fållen, och då de upgråfvit sit byte, spisa de icke strax, utan anstålla först en glädjedans omkring det samma. Tråffar en ensam *Schakal* något rof, så förändrar han strax sit ohyggliga låte, och instämmer et annat ljud, hvarmed han kallar sina samslågtingar at deltaga i måltiden. Med samma ljud tillkänna gifves uptäckten af en människjogrift, på det flere må famlas at arbeta. Då de angripa någon ko, farga de först ljufret, och jag har i *Whida*, der *Schakaler* äro ganska talrike, ofta sedt kor, dem man med skyndsäm undsfättning råddat, men hvilka dock alltid förlorat denna kroppsdel. De hafva stor likhet med hundslågtet, men skilja sig derifrån genom det märkeliga kånnetekn, at de, likasom *Aporne*, blott äro försedde med en spene på hvardera sidan af bröstet *).

KONUNGARIKET *Ardra* hade redan, genom inbördes misshälligheter och flere Provinsers affall, mycket förlorat i storlek och magt, då det 1725 angreps af *Dahomeyerne*, under *Guadscha Trudo*. Des Invånare gjorde dock et hårdnackadt motstånd, och man berättar, at de, i någden af denna stad, levere-

*) Författaren synes förblanda *Schakalen* med *Hyena*. Namnet *Twetwib*, tillkommer äfven, så vidt Öfverf. sig erinrar, sistnämnde djur och icke *Schakalen*, hvi ken åtminstone icke på andra orter är så djerf. som här föreställes. Flere äldre Resande hafva begärd samma felsteg, och förledt Grefve de *Buffon* at måla den annars fege *Schakalen* såsom et farligt djur,

vererat en slagtning, som påstådt i tre dagar, och uti hvilken de förlorat 50,000 man, innan de blifvit öfvervundne.

FÖLJANDE morgon d. 2 *Februarii*, fortatte vi tidigt vår Resa genom en angenäm trakt, och sedan vi genomfarit tvänne byar, stadsnade vi uti staden *Havih*, der vi togo frukost. *Havih* är en ringa ort, ehuru Konungen derstädes äger et hus. Efter en kort hvila färdades vi vidare, och ankommo til *Whaibo* kl. 10. Der blef jag, af den gamle gästfrie *Kaboschiren*, på bästa sätt emottagen. Han befallte ej allenast för mig tillaga en förträfflig middag, utan lät ock med en rik undfågnad hela mit sällskap erfarå sin frikostighet. Denne ålderstegne man het *Schabraku*, hade i sin ungdom stådt i krigstjenst, förvärfvat sig åra, samt til belöning erhållit Styrelsen öfver *Whaibo*. I honom träffade jag en ifrig Jägare. Han förklarade sig icke fåtta något värde på tamde djur, men jagten gaf honom dereinot mångahanda läckerheter. Hans visthus, det han visade mig, var ock rikeligen försedt med större och smärre villebråd, af Buffel, Vildsvin och Aguti, eller Vildkatt. Af alla dessa slag ville han påtruga mig et förråd för min resa, men jag afböjde denna gåfva; dock nödgade han mig at vid afresan emottaga et par läckra Perlehöns, hvilka han sade sig låtit för min räkning steka til nästa aftonmåltid.

Med

Med mycken möda kunde jag öfvertala honom at emottaga en liten skånk, den han ej heller låt påtruga sig, förrän jag låfvat, at vid återresan hos honom dröja några dagar och i hans sällskap göra et jagtparti.

HERR de Buffon skrifver, at *Aguti* är et *Americanskt* djur, som icke finnes i *Africa*. Det träffas likväl tropptals häromkring, och hålles af *Negrerna* för en utmärkt läckerhet. Til storleken liknar *Aguti* en fullväxt Hare, men är något tjockare, och kallas af *Ängelsmännerna* *Bush-Cat*, eller *Skogskatt*. Då huden afdrages, är kroppen klädd med späck. Svantsen är kort och utan tofs; fötterne små; klorne tyckas icke vara ämnade at gräva. Frambenen äro kortare, och öronen afrundade. *Negergossarne*, som fångade sådana djur och bragte mig dem til köps, berättade, at man morgon och afton lurar på dem vid deras bo. Gemenligen åtföljas från 15 til 50 *Agutis* i en rad. Man låter då de främsta gå fritt, och angriper de sista af tåget med kåppar, samt kan, på sådant sätt, fånga två eller tre stycken. I fall de främste angrepos, skulle Jägaren blottstålla sig för hela troppens illka och gemenfama försvar, som, i anseende til djurets skarpa tänder, kunde hafva allvarsama följder. De föregående deremot taga ingen del i det, som händer eftertroppen. *Portugisiska Capitainer*, som handla på *Whida*,
och

och Fransmån, som besökt *Cayenne*, hafva förfåkrat mig, at den *Americanske Aguti* är til ingen del skild ifrån den *Africanske*. Djuret är mycket fett, men har en tranig och stark smak, hvilken dock genom rökning afhjelpes, så at köttet blir ganska läckert *).

JAG dröjde hos min ålderstegne vän til inemot aftonen, då jag upbröt och fortatte resan til *Apoy*, dit jag, efter halfannatimmes färd, ankom och tog mit herberge i et hus, som derstädes, på Konungens befallning, blifvit inrättadt til Resande Europeers beqvåmlighet. Nu förestod den oangenåmaste och besvärligaste delen af resan, nemligen en stor skog, genom hvilken en så krokig, trång och elak väg går, at ingen, ej en gång under den torraste och vackraste årstiden, kan der låta bära sig fram i hängmatta. Jag trodde mig derföre böra fullkomligt hvila ut, innan jag företog en så mödosam färd.

DEN 3 *Februarii* kl. 3 om morgonen, inträdde vi uti skogen. Vi hade klart månfken och molnfri himmel. På Upsyningsmannens befallning gingo någre *Negrer* förut

*) *Aguti* hörer icke til *Vildkattsläktet*, utan til det från *Linnés* Rättslägte afföndrade *Genus Cavia*, Vanligen äro alle *Caviae Americanske* djur. Huruvida *Franska Sjö-Capitainers* intyg här gällor, lemnas der hän. *Cavia Capensis*, så kallad af *Pallas*, räknas til et nytt slägte *Hyrax*, af *Schreber*.

ut med laddade gevär, åfven som en dylik våpnad betäckning flutade vår tropp, at försvara oss emot de vilda diur, som til myckenhet uppehålla sig i denna fruktansvärda skogspark. På hvardera sidan om min person, buros två brinnande faklor, emedan *Negerne* tryggt påstå, det rofdjuren bortskrämmas af antände eldar. Alle söngo under framtagandet, klappade händer, tjöto och bullrade af alla krafter; stötte åfven då och då i sina trompeter och loffade skott. Med detta oväsende förenade sig de af vår ankomst väckte Apornes snattrande, Papegojornas skri, rofdjurens rytande, samt bullret af Elefanter, som framrusade genom buskarne, hvilket alt tillsammantaget utgjorde det ohyggligaste o-ljud någon kan föreställa sig.

EFTER en tröttsam gång af fem timmars väg, kommo vi til den lilla staden *Agri-mej*, som är belägen vid andra ändan af skogen. Der dröjde vi någon stund för at taga vår frukost, och fortsatte sedan vår resa til *Kalmina*, dit vi anlände efter två timmars färd. *Kalmina* är en stor stad, och man kan beräkna des Invånare til 15,000 personer. Konungen uppehåller sig ofta derstädes, och åger der en ganska vidlyftig byggnad, som, med alt hvad dertil hörer, intager lika stor rymd med *S. James* park, samt omgifves af en hög och nästan i fyrkant löpande lemmur. Då jag, en gång för-

B

detta,

detta, genomreste *Kalmina*, måtte jag ena sidan af denna mur, och fann den 1700 fteg lång. Midt på den samma år en port och et rymligt vakthus, på hvars tak en stor myckenhet krigsfångars hufvudskålar blifvit upfatte.

MAN gaf mig i *Kalmina* anvisning på några rum, uti et *Máhu* *) tilhörigt hus, hvarest jag träffade en budbårare, den han affärdat, dels at lyckönska mig til min ankomst, dels at underrättas om tiden då jag förmodade mig kunna ankomma til *Abomej*, dels at afhämta mit yttrande, huruvida jag önskade der af Hofvets förnåma Åmbetsmän emottagas med brukelig ståt. Denna högtidlighet består deruti, at förste *Ministren* och flere Herrar til håst gå den främmande en half mil til mötes, beledsagade af et talrikt väpnadt fällskap, som gör sina krigsöfningar och gifver salvor utur handgevåren. Derpå stiga Herrarne af sina håstar och emottaga den Refande under skygd af stora folkårmar. Vidare gifves honom en bågare kallt vatten, samt et litet glas brånvin, hvaruti Konungens skål drickes. Sluteligen upstiga de alle, och beledsaga den ankommande gästen in uti staden til fot.

JAG undanbad mig denna åra, emedan den icke anstod mig, såsom redan trött af
refans

*) *Máhu*, en Åmbetsmannatitel, svarar emot Cere-
monic-Måstare.

refans befvårighet; återfände budbåraren med höflighets betygelser från mig til sin Herre, och qvarblef i *Kalmina* til aftonen. Emedlertid undfågnade mig en gammal uti huset boende Fru med en förträfflig middag, hvilken kom så mycket bättre til pass, som de, hvilka buro mina lifsmedel, tröttnat i skogen och icke framkommo i råttan tid.

KL. 5 lemnade jag *Kalmina* och ankom til *Abomej* kl. 7. Landet emellan dessa städer har inga tråd, och såsom den verkeligen förträffliga vägen ligger högt, så gifver den en skön utsigt öfver hela någden, som är vål upodlad och särdeles rik på Spannemål och kikerter för de närliggande städernas behof. På halfva vägen emellan *Kalmina* och *Abomej*, ligger et Konungens Landt-hus och en by, *Dawhi*. Denna by var, innan nu regerande Åtten upreste sig ur sit mörker, Konungens *Residence* och förnämsta orten i des lilla land, in til des *Takudonau*, vid början af förra Århundradet, eröfrade *Kalmina* genom förråderi och *Abomej* med bevåpnad hand, samt i så måtto lade grunden til *Dahomejska* Rikets nu varande magt.

VID min ankomst til stadsporten, blef jag hållad med femton Canonskott, samt vidare förd, til de rum, som äro, för *Europeers* räkning, tilredde uti *Måhus* eller *Ceremonie-Måstarens* hus. Hans Hofmästare af-

bidade mig redan der med en skånk från sin Herre bestående af en kruka kallt vatten, et kåril *Pitto* och några höns. *Máhu* infann sig strax derpå i egen person, beledsagad af *Jubiga* eller *Vice* Konungen af *Whida*, och lyckönskade mig i Konungens namn till min ankomst. Derefter följde en skånk ifrån Konungen nemligen et får, några hemfoglar, två krukor *Pitto*, två korgar mjöl, en *Calebass* med Palmolja, en annan med salt och omfider en flaska brånvin.

INNAN jag går vidare, är nödigt at beskrifva de Ämbeten och färskilde Personer, som framdeles förekomma. Förste *Ministern* kallas *Tamega*. Han är den främste *Civile* Ämbetsman i Riket och står i värdighet närmast Konungen. Ibland alla Underfåtare är ock han den ende, af hvilken Landets Konung icke åger, at efter godtycko aflå hufvudet. *Tamegas* skyldighet är at bistå Konungen med sina råd, och bitråda honom vid Regeringsårenderna. Efter Konungens frånfälle, tilhörer *Tamega*, at i samråd med *Máhu*, ibland Prinsarne utvälja Thronföljare. Den sonen som först födes Konungen, efter hans antråde af regeringen, anses väl såsom egentelig arfvinge till Riket; likväl åga de anförde Ämbetsmän mægt, at då de anse den förmodade Thronföljaren ovärdig, gifva företrädet åt någon af des bröder, hos hvilken de tro sig finna större förtjenst och skicklighet

lighet — Näst *Tamega* i värdighet räknas *Máhu*, som äfven är et Kongligt Råd, men tillika förrättar en *Ceremonie-Måstares* syssa. Han har bestyret och vården om Hofvets offentliga lustbarheter. Äfven åligger honom at draga omsorg för alla främlingar, som besöka *Dahomej*, de må vara *Europeer*, eller *Morer*, eller *Gesandter* från närliggande *Neger-Stater*, *Tamega* och *Máhu* äro Domare i alla brottmål, och endera af dem vistas ständigt hos Kouungen, at gifva honom vid handen alt det, som förefaller. — *Agau* är *Armeens* högste Befälhafvare. *Jubiga* är *Vice* Konung af *Whida*. Hans titel bokstafligt öfversatt, betyder: *det hvita folkets Höfdinge*. *Schahu* är Öfverstallmåstare. Han har upsyn öfver förbrytare, och bivisar alla straffs verkställande. Äfven åger han inseendet öfver de planteringar, hvilka förse Konungens hushåll med lifsmedel, och måste noga tilse at de qvinspersoner, som lägga hand vid jordens bruk, fullgöra sina skyldigheter. Desse äro de förnämste Ämbetsmänne i Riket; men deras sysslor äro icke årstelige, utan bortgifvas af Konungen såsom en synnerlig ynnest, i den mån han fattar förnämligt begrep om personens skicklighet och egenskaper.

HOFVET var just nu sysselsatt at fira en stor högtidlighet, som räcker flera veckor, och deraf fått sit namn, at den årliga skat-

ten, vid samma tillfälle, afgifves. Konungen begjuter ock då alltid sina förfäders grifter med blodet af några människjo-offer. Man väntar, at alle *Gouverneurer* öfver de i *Whida* belågne skantsar, skola dervid infinna sig med en skånk, som til det ringaste bör bestå af et stycke *Damas*, eller ock något annat skönt sidentyg. Äfven *Vice* Konungen af *Whida*, jämte Ståthållarne öfver de öfrige Landsorter och Städer, måste inställa sig med gåfvor, göra redo för sit förhållande, samt upgifva de uplysningar Konungen åskar. De, som deruti fullgöra Konungens nöje, undfå, til bevis af hans ynnest, et stycke, i *Provincen Eys* tilverkadt bomulstyg, som är af utmärkt godhet, och af dem sedermera nyttjas til öfverklådnad. De svarte Köpmännerna, ja hvarje husbonde, åligger äfvenledes at på några dagar infinna sig och medbringa et, efter hvars och ens förmögenhet, lämpadt antal *Cauries*. Alle bemöda sig, at göra denna skånk, hvilken egenteligen är en pålaga, få stor som någon sin ske kan; det skulle ej heller aflöpa utan förebråelse, kan hånda icke utan straff, om någon uptåktes, som gaf under sin förmåga. Alle husbönder beledsagas af sina tjenare, och de unge *Negrer*, som åstunda hustrur, föra då med sig hvad de, genom sin flit, besparat, så vida summan stiger til 20,000 *Cauries*. De nedlægga denna gåfva för Konungens port, nedkafta sig i stoftet och bönfalla om hustrur, dem

dem de jämväl merendels erhålla. Qvins-
 personer blifva derpå utförde utur Slottet,
 och fördelade bland de fökande, hvaremot
 de upstaplade *Cauries* inbåras och tagas i
 förvar. Hvar och en måste vara nögd med
 den qvinna, som faller på hans lott, hon
 må vara ung eller gammal, vacker eller ful.
 Jag har hört, det Konungens hustrur, som
 vanligen beförja utlottningen, stundom af
 elak skalkhet så tilstålla, at en yngling får
 sin egen Moder, hvilken han i sådan hån-
 delse måste förförja, under tålig afbidan af
 den tidepunct, då hans omständigheter tillå-
 ta honom å nyo förföka sin lycka.

PLÅGSEDEN at få bortgifva landets Döt-
 trar, stödjer sig på den grundsats, at, uti *Da-
 homej*, Föråldrar ingen ägendoms rätt be-
 fitta öfver sina barn. Alle desse höra Ko-
 nungen til. Derföre blifva de tidigt bort-
 tagne från Mōdrarne, och kringsspridde i
 byar fjärran från deras födelseort. Der
 måste de förblifva, til des Konungen tilläg-
 nar sig dem, och de hafva ifrå den tiden
 föga hopp at af sina Föråldrar någonsin mera
 ses eller igenkännas. Ändamålet med detta
 förfarande är, at förekomma den våda, blods-
 band, slågtskaper eller andra förbindelser kun-
 de tillkynda Konungens *despotiska* magt. Ty
 då hvar och en lefver likfom enstaka, utan
 förening med någon anförvandt, i hvilken
 öde han kunde taga del, så bekymrar han

B 4

sig

fig endast om sin egen fåkerhet, och föker bibehålla den samma genom den nedrigaste undergifvenhet. Hår träffas knapt faderlig ömhet och barnlig tilgifvenhet, I stället at underhålla den naturliga känslan för sina barn, bemöda sig Mōdrarne fast mer at quåfva den samma, emedan de veta at den åndå blir fårad, få snart barnen hinna til den ålder, at man kan rycka dem utur Modrens armar.

Då, vid denna årliga upbördsstamma, hvar och en underfåte befinner sig i Konungens omedelbara våld, få varda alle de, som gjort sig sakre til något brott, grepne utan alt omfvep. Ofta uppskjutas ransakingar öfver smårrer förseelfer til denna sammankomst. Men vid upkomne mistankar af sådane brott, som fordra skyndsamt underfökning, t. e. oförsigtig bekantskap med Konungens frustuga, trolleri eller stöld; undfår den angifne besök af et flags budbårare, som kallas *Halfhufvud*. Detta namn tillåges dem af den ordfak, at deras hår, på ena hålfthen af hufvudet, afrakas, men på den andra lemnas at fritt våxa, hvilket, jämte en myckenhet snören med uptrådda människotänder, dem de båra hångande från högra axlen til vänstra knået, gifver desse personer et ganska besynnerligt utseende. Då de ankomma til beståmd ort, underråtta de sig af der varande Åmbetsmän om sakens sammanhang. Ledes brottet i bevis, få ta-

ga

ga de antingen med sig förbrytarens hufvud i en säck för at kunna inför Konungen framte et säkert bevis, det domen gådt i verkställighet, eller ock bringa de den brottslige til hufvudstaden, at der straffas.

VID samma tilfälle underrättar sig ock Konungen i synnerhet, huru hvar och en af hans slafvar sig uppfört. Den ringaste af dem har då fritt tiltråde, och kan, i fall honom någon orått skedt, personligen och i hemlighet fordra uprättelse. Sådant håller de mågtiga innom skrankorna, och affkråcker dem at förtrycka de ringare. I detta land förefalla ock ganfka fållan någre exempel af personlige oförrätter; ty då alle åro Konungens slafvar, få måste de, som åga något företråde, noga taga sig til vara, at icke misshandla sina medslafvar, och derigenom ådraga sig deras gemensame Herres onåd. Af fruktan för så beskaffade följder, plåga de personer, som åro af lika vårdighet, vid sina tviftigheter, åtnöjas at, med smådeord å ömse sidor, gifva sin ovilja tilkänna. Til verkeligt slagsmål kommer man fållan, emedan derigenom en Konungens slaf kunde blifva skadad, hvilket sannolikt skulle medföra alfvarsama följder för den angripande.

MAN tillåt mig ostörd i mina rum tilbringa dagen efter min ankomst, på det jag måtte något håmta mig efter Refans besvär-

ligheter. Emot aftonen anhöll likvål en gammal man om tilstånd at inkomma. Han nalkades mig med djup vördnad, framtog en liten *Calebass*, uti hvilken någre kiselstenar lågo, dem han utskakade på golfvet och forgfälligt råknade, samt omsider visade mig, at de voro femton. Jag erinrade mig, at man föregående afton lossat åfven få många Canonkott, och då jag förnam, at denne man var Konungens Styckjunkare, så erlade jag, såsom en honom tilhörig sportel 4000 *Cauries* jämte en flaska brånvin, samt bad honom visa mig sit *Artillerie*. Dertil fanns han strax villig, och förde mig til en öpen plats i staden, der jag träffade 22 tvåpundige och tvåanne sexpundige *Canoner*. Dessa hade inga *lavetter*, voro ej heller så inrättade at de kunde tjena staden til försvar, utan lågo blott på trådklabbar, för at nyttjas til hålsningar och vid offentliga glädjebetygelfer.

STADEN är stor och kan innefatta ungefär 24,000 Invånare. Man har vid anläggningen icke iagttagit några regler, eller haft minsta afseende på gatornas ordentliga sträckning. Hvarje enskild tomt är bebyggd med flera små hyttor för hushållets kvinnor, samt en eller två *Galerier* för husbonden sjelf, hvilke samtelige rum vidare äro omgifne af en hög lermur. Staden ligger för öfrigt på et fält af grof sand, och förefes med vatn från en bäck, som framflyter

flyter på nästan två Ångelska mils afstånd. Denna nödvändiga vara står derföre i högt pris, och kringbäres i lerkrukor, til salu af en hop qvinnor, som dertil äro förordnade. Rundt omkring staden löper en bred och djup graf, men utan bröstvärn. Man har svårt at finna, hvartil den upgräfde jorden blifvit använd, så framt icke Invånarne af den samma betjent sig at upföra de murar, som omgifva deras gårdar. Öfver denna graf äro fyra bryggor anlagde, och vid hvar och en af dem ses et vakthus, hvaruti någre Soldater finnas posterade.

KONUNGEN äger innom staden tvänne hus, och et utom den samma. Af de förstnämnda kallas det ena *Dahomej*, det andra *Gringomej*, men det sistnämnda heter *Dompagej*. Desse hus äro ungefär af samma rymd, som den beskrefne byggnaden i *Kalmina*, och på samma sätt inneslutne innom en jordvall af ungefär femtio fots högd. När jag gick förbi vaktrummet, vid ingången til huset *Gringomej*, blef jag på taket varse et stort antal människjokallar, som tilhört krigsfångar och blifvit upfatte på sinå pålar. Vid hvardera sidan om ingången låg en stapel af människjohufvud, minst femtio stycken i hvardera, och några steg derifrån, midt emot porten, sågs en liten ställning, ungefär tio fot hög, på hvilken man upstält, tjugufyra, vid en några dagar förut firad högtidlighet, offerade människjors hufvud.

VID

Vid min återkomst låt Konungen genom et bud gifva mig tilkänna, at han följande morgon ville tala med mig uti huset *Dahomej*. Jag gjorde mig således färdig, at aflägga min upvaktning, och utpackade en mycket vacker *Portechaise*, jämte et på valfar gående Orgelspel, hvilka saker jag redan i förvåg affändt frå *Whida*. Bittida om morgonen den 5 *Februarii*, låt jag, genom mina bårare, til Palatset fortskaffa dessa tillernade skänker, dit jag åfven kl. 10 förfogade mig sjelf, beledsagad af min tolk. Vid porten blef jag emottagen af *Máhu*. På hvardera sidan af ingången låg et nyfs afhugget människohufvud på en flat sten, med anslaget nedvändt och den blodige ånden af halften stald åt Porten. I vakthuset voro ungefär 40 qvinspersoner, hvardera beväpnad med et skjutgevår och en fabel, samt tjugu snöpingar med blånkande jernstafvar i sina händer. En af dessa begaf sig i all tyfthet fort, at anmäla min närvaro. *Máhu* gick imedlertid vidare fram, med mycken försigtighet. och förde mig genom första borggården til en port, jämte hvilken åfven tvänne hufvud lågo. Der nedkastade sig *Máhu* och kyste marken. Et Fruntimmer öppnade strax Porten, och vi intrådde på en annan borggård, hvilken på två sidor inneslotts af långa skuggrika *Galerier*. Vi träffade der *Tamega* och *Jubiga*, hvilka tillika med *Máhu* esomoftast nedfölla och kyste jorden, hvarjämte

jämte de, under det vi fortsatte vår väg, öfverljuddt uprepade några af Konungens Åretitlar. Ifrå denna borggård, uti hvilken sex människohufvud voro upsatte, gingo vi, genom den tredje Porten, in på en annan gård, hvarest Konungen, under et kyligt *Galerie*, som utgjorde hela den ena sidan af samma borggård, samt på en vacker stol af *Carmosin*-färgadt sammet, firad med guldfransar och stäld på en tapet, satt och rökte sin tobakspipa. På hufvudet hade han en hatt med guldnöre och strutsfjädrar. Hans öfrige klädnad bestod af en lång prägtig mantel, af *Carmosin*-färgadt *Damas*, löst slagen omkring lifvet, samt gula tofflor. Strumpor bar han icke. Några qvinnor afkydde honom med solfjädrar; andre förjagade flugor frå hans person med slåktor. Framför honom låg en *Negrinna* på knå, hållande en guldbågare, uti hvilken han spottade.

Så snart porten til denna borggård öppnades, nedföllu *Tamega Jubiga* och *Máhu*, ströko sina pannor emot stoftet, kyste flera refor marken, nalkades Konungen krypande på händer och fötter, nedkastade sig esomoftast å nyo och strödde med bägge händer en myckenhet stoft på sina hufvud. Denna *Ceremonie* hade de äfven nödgats iagttaga, om ån marken, genom regnfall, blifvit förvandlad til idel sinuts och orenlighet,

JAG gjorde Konungen en djup bugning, hvarefter mig gafs anvisning at intaga en, några steg från honom stående stol. Sedan vi, uti flera glas brånvin, druckit hvarannans vålgång, underrättade sig Konungen om sin Broders, Konung *Georgs* af Ångland tilstånd, och gjorde vidare mig några frågor angående min resa. Vårt samtal skedde genom biträde af min tolk och *Måhu*. Denne kyfte för hvarje gång marken, innan han driftade uprepa Konungens ord för min tolk, en plågsed, som noga iagttages öfver hela landet, åfven i Konungens frånvaro, så ofta någon upprepar Konungens ord eller uträttar hans befallningar.

SEDAN vi någon stund talat med hvarandra, yttrade Konungen sin åstundan at höra Orgelspelet. Han tycktes finna nöje uti de anbragte *Melodierne*. Derpå förklarade jag bruket af *Portchaisen*, och gjorde honom begripeligt, at denna var mycket beqvåmligare än de hångmattor, uti hvilka han låt båra sig. Strax blefvo sex bårare inkallade, hvilke framkrupo på händer och fötter. På Konungens begåran fätte jag mig uti *Portchaisen*, undervisade bårarne huru de borde förhålla sig, och låt dem, i ordning efter hvarandra, båra mig, til des de syntes åga erforderlig öfning. Derpå steg Konungen sjelf uti sin nya *Portchaise*, och låt flera resor båra sig omkring borggården, under

under stark handklappning och glådjeskri af de närvarande *Ministrar*, Fruntimmer och tjenstgörande bårare. *Portchaisen* var et ganska vackert arbete, som verkligen stack i ögonen, öfverdragen med rött *Saffian* och inuti fodrad med hvitt Sidentyg; behagade således Konungen otroligt, hvilken roade sig at fram och åter draga gardinerna, dem han ansåg såsom en fårdeles sinnrik uppfinning. Stadd i hjertats yppersta glädje låt han inkalla några inöpingar, at aflösa *Portchaise*-bårarne. Derpå öppnades porten til Konungens inre rum, dit han låt båra sig, på det äfven hans Gemåler måtte åga det nöjet at se den vackra *Portchaisen*. Dermed tog han afkjed af mig. Konungens höga Ämbetsmän begofvo sig tillbaka, i samma krypande ställning, med hvilken de nal-kats Konungens person. Om aftonen köpte jag trettio två slafvar, och dermed slutades mina göromål för denna dagen.

FÖLJANDE morgon den 6. *Februarii* blef jag buden at åskåda några luftbarheter, som skulle anställas fram för Konungens port vid *Gringomej*. Jag emottog kallelsen, emedan jag hört, det *Agaau*, eller *Generalen*, förledne natt återkommit från et krigståg emot *Mahierna* och medbragt några krigsfångar, om hvilka jag önskade underrätta mig. Jag träffade der *Tamega*, *Máhu*, *Jubiga*, *Agaau* och *Schahu*, sittande på stolar, som voro stälde på

på Leopardhudar och af stora skårmar be-
 täcktes emot Solstrålarna. Man hade äfven
 åt mig föranstaltat samma beqvåmlighet. En
 stor myckenhet folk var samlat, men då
 jag märkte här hvarken vara tid eller ort
 at afgöra några ärender, så yffelsatte jag
 mig endast at åskåda de narraktiga kropps-
 vridningar och fållsamma dansar, dem en svärm
Negerer verkstälde efter et vidrigt ljud af
 åtskillige *Instrumenter*. Så ofta, vid hela den-
 na glädjefest, någon *Neger* flintar, snafvar
 eller faller, hvilket anses såsom et elakt före-
 bud, blifver han strax förd utur ringen och
 hans hufvud aflaget, utan at derigenom
 dansen för et ögnblick afbrytes. Den fort-
 sattes fast mer med lika isver, såsom skulle
 ingen ting förefallit. Då desse dansare af-
 trådt infunno sig ungefär 250 qvinsperfo-
 ner, hvilkes åtbörder och kroppsrorelser vo-
 ro ännu mera löjelige. Detta fållskap be-
 stod af idel skökor, hvilke äro försedde med
 Konungens fribref at idka sin nåring. Re-
 geringen har af försigtighet vidtagit denna
 anstalt, på det enskildte hushålls-lugn icke
 må rubbas. Sannolikt är ock denna inrätt-
 ning här mera nödig, än i något annat Rike,
 dels emedan Ägtenskapsbrott beläggas med
 ganska svåra straff, och hvarje ovarsam fri-
 het med könet antingen bringar den brotts-
 lige om lifvet eller ock i slafveri, dels ock
 af den grund, at de förnåme Herrar be-
 mågtiga sig större delen af Landets qvinnor.

Uti Konungens Fruftuga åro emellan tre och fyratusende Fruntimmer inneslutne. Hans förnämste Åmbetsmän hålla, hvar och en för sin enskildta räkning, från et til tre eller fyra hundra, samt de lågre personer, från tolf til tjugu hustrur och frillor. Vid få olik fördelning, då mänskighetens rätt få kränkes samt des behof få högst origtigt afnåtas, kan den sãmre hopen af Mankönet aldeles icke förefes med hustrur. Derföre finnes i hvarje stad, en efter des storlek uträknad skötkotropp, hvilken måste öfverlemna sig åt hvar och en, som det åskar, efter en bestämnd och ganska låg taxa. Desse arme varelses måste derjämte årligen erläggga en dryg skatt, til hvilkens afbördande de ock nu voro församlade; men såsom de, utom den anslagna inkomsten, åfven förtjena något med förfäljning af svagdricka och hönsafvel, få kunna de dock lifnära sig, och jag skulle lätt tro, at de icke just åro de olyckligaste ibland alla dem, som drifva samma nersliga näringsfång.

Om jag ån kunnat finna något nöje af dessa upträden, så blef det dock i grund förstördt, då min betjent sorgfälligt visade mig sju håstar och lika många manspersoner, hvilke med länkar om händer och knän voro bundne vid långa i marken nedslagne pålar, samt i detta tilstånd förvarades til den natten, som föregår nästa högtidlighet.

då både människornas och hästarnas hufvud
 aflås. Dessa olycklige slagtoffer visste väl
 sitt förestående öde, men tycktes dock vara
 roade af *Musiken*, til hvilken de ock sökte
 slå takten. Jag lemnade snart detta bedröf-
 liga skådespel, men hade icke hunnit långt
 derifrån, då jag så nära blifvit qväfd af den
 odrågligaste stank. I det jag såg mig om,
 fann jag, at den härrörde från trettiotvå
 hästars och tretiosex människors hufvud,
 hvilka blifvit offerade vid de två nys före-
 gångne högtidligheter, de sistnämnde icke så-
 som förbrytare utan såsom offer för Ko-
 nungens illa betraktade höghet, samt i stöd
 af en urgammal plågsed. När jag gick der-
 ifrån til handelstorget, fann jag, vid ingån-
 gen til det samma, två galgar af 20 fots
 högd, samt, i hvardera af dem, en vid föt-
 terna uphängd naken man. Vid andra änd-
 an af torget stodo tvänne dylika och på
 samma sätt beklådde galgar. Man hade sla-
 git dessa olyckliga offer för pannan med stora
 klubbor, samt affkurit de naturliga delar,
 på det icke de Kongl. Hoffruntimrens blyg-
 fel skulle fåras, då de, vid en åtta dagar
 förut anståld högtid, gingo i *procession* un-
 der dessa galgar. Roffoglarne flögo derom-
 kring och bortförde de aflifvades inelfvor.
 De infödde åskådade alla dessa ohyggligheter
 utan minsta rörelse och förundrade sig en-
 dast öfver Konungens storhet, som är i stånd
 at bestrida omkostnaderna til så prägtiga
 Skå-

Skådespel. För öfrigt anmärkte jag på torget, at hundkött, jämte andra köttvaror, låg framstaldt til köps.

DEN 7 *Februarii*, bittida om morgonen, gick jag til porten af *Dahomej*, at åskåda en *procession* af Konungens Fruntimmer, hvilke til et antal af ungefär 700 stycken, nått klådde, framtrådde och dansade på Paradplatsen framför vakthuset. På något afstånd stod en tropp väpnade män, upstälde i rad, at afhålla menighetens tillopp. Då danserskorne aftrådt, framryckte *Agaau* med femtusende bevåpnade män, hvilke först gjorde fina svängningar och krigsöfningar, samt omsider slutade med en allmän dans och några stridsfänger. Derpå intrådde jag til Konungen, at göra honom min upvaktning, samt låt honom på des egen begäran höra alla *melodierne* uti det åfvannämnde Orgelespelet, som hade tre valsar och således var för konstigt at af honom begripas. Framför de öfrige utvalde stycken och *Marcher*, fann Konungen et särdeles nöje uti en allvarsam Kyrkopsalm, hvarföre jag insatte den valsen til hans tidsfördrif.

DEN 8 *Februarii* låt Konungen tilfåga mig, at göra honom min upvaktning uti huset *Dahomej*. Jag träffade honom der sittande i et *Galerie*, klådd uti siden-natträck. Sedan jag gjort min bugning, gafs mig an-

visning på en stol, jämte hvilken några slafvar stodo, för at hålla en stor folkskärm öfver mit hufvud. Konungen hade sina förnåme Statsbetjenter vid sin sida, och platten omgafs af en stor myckenhet folk. Icke långt ifrån mig suto tolf mörklagde männer med *Turbanter* på sina hufvud, vida fotsida skjortor och långbyxor af bomullstyg, samt tofflor af *Saffian*. Desse personer kallades *Malås*. De tala och skrifva Arabiska och man tror, at de komma från det Nordligare *Africa*, i någden af *Marokko* eller *Barbariets* Stater. De besöka förmodligen ej allenast *Dahomej*, utan ock aflågsnare länder, äfven *Angola*, såsom man föregaf i handelsårender. Jag kunde dock icke utforska at de sysselsatte sig med någon handelsgren, som lönade mödan. De upköpa hudar och skinn, hvilka de garfva och förarbeta til sadeltyg, tobakspungar och mera dylikt. De föra ock med sig några balar skinn. Ehuru ändamålet af deras reiser må vara beskaffadt, så upföra de sig ganska vål, hvarföre de ock allestädes blifva med mycken höflighet emottagne och hållne i stor aktning. De bekänna sig til *Mahometanska* Låran, och då deras *Ramedan* eller stora Fasta år förbi, låter Konungen årligen slagta en Elefant och undfånga dem med des kött *).

SÅ

*) Herr Forster anser dessa *Malås* för *Fezzaner*, från et landskap i *Africa*, *Fezzan*, det man nyligen lärt nogare känna genom det i London til *Africas* kändedom stiftade Sällskapet. *Snelgrave* omtalar desse resande personer, på samma sätt som *Norris*.

SÅ snart jag fatt mig, börjades en *Musik*, som utom trompeter, pipor och kläckor, i synnerhet utgjordes af en myckenhet trummor. Efter detta bullrande ljud dansade en stor folkhop i ring. Då en tropp dansat sig trött, aflöstes den af en annan, och denne åter af tvänne andra. Efter någon stund frambars et bord med allehanda goda maträtter. Jag satte mig at spisa, och de nämnde *Malás* undfågnades vid et särskildt för dem anrättadt bord. *Adahuzu*, Konungens äldste Son och förmodade Thronföljare, som redan ifrån mina förra resor var bekant med mig, nedsatte sig bakom min stol på huk, och ansåg ej under sin vårdighet, at af mig emottaga en stekt höna, jämte någre flera maträtter, dem jag räckte honom ifrån mit bord. Men Konungen åter aldrig i någons åsyn. Det vore straffbart at en gång förmoda, det han någonsin åter, eller med andra människor hade den likhet at behöfva föda och fömn. Då måltiden var slutad, börjades *Musiken* å nyo, och Konungen framträdde på Paradplatsen, beledsagad af 24 qvinnor, som voro väpnade med grofva skjutgevår och utgjorde hans livvakt. Han dansade en stund, för at öfvertyga sina Underfåtare om sin styrka och hålsa, samt upväckte derigenom hos dem en outfägelig frögd, hvilken de tilkånna gifvo med gälla glådjerop. Derefter betygade han *Musikanterne* sit bifall med en gifva af inemot 2000

pund *Cauries*, som framburos af 320 Konungens huftrur. Hvar och en af dem bar uti en kopparpanna ungefår 4000 stycken, hvilke utdelades ibland trumslagarne. Desse gingo derpå ganfka förnøjde fina fårde. Äfven jag tog mit afkjed och aftrådde.

Då jag följande morgon infann mig vid huset *Gringomej*, fåg jag en ohofflig myckenhet folk famladt; blef ock strax emottagen af *Máhu* samt förd til en rymlig plats. Der lågo, på hvardera sidan af ingången, tre människohufvud, som föregående natt blifvit aflagne. Midt på platsen stod et tålt, femtio fot högt och fyratio fot bredt, af en fåckertopps skapnad, nedomkring öpet och ståldt på et cirkelrundt jerngaller, genom hvilket Konungen kunde se det, som föreföll på alla sidor. Han infann sig snart i sit tålt, och satte sig, under folkets starkaste glådjerop, på en prydelig låndstol, som var öfverdragen med Carmosinrödt sammet, samt utfirad med förgyllning och bildhuggeri. Mig tilfades at taga min plats under en stor folkskårm. På min högra sida voro de anförde *Malás*, och til vänster ungefår tretio i qvinnodrågt klådde snöpingar, af hvilka hvar och en höll en glånsfande jernstaf. Sedan *Musiken* påstådt ungefår en half timma, och genom sit förvirrade, samt med menighetens fång och fröjdeljud förenade buller, hardt nära gjort mig döf, roade en
 löjelig

løjelig *Harlequin* Konungen med en ganske fällsam dans, samt loffade tillika då och då en muskedunder med fem pipor, hvilket förorsakade Konungen et så hjerteligt nöje, at han skickade denne gycklare 20,000 *Cauries*.

DERPÅ börjades *processionen* med en vakt af 120 Man, hvilke buro muskedundrar och gingo partals. Dem följde femton Konungens döttrar, vackra och artiga Fruntimmer i full ungdoms fågring, beledsagade af femtio slafvinnor. Vidare antågade sjuhundredetretio Konungens hustrur, en och en, bårande lifsmedel och starka drycker til en högtidlig måltid, som skulle anställas på Torget. Omfider följde, under trummeljud, en vakt af niotio beväpnade qvinnor. I det samma framfattes för mig et bord, och jag frukosterade, under det *processionen* fortfattes. Nu ankommo sex troppar, hvardera bestående af sjutio qvinnor, anförde af Konungens främsta Favorite-Gemål, öfver hvilken en solskärm bars. Detta Fruntimmer ågde Allmänhetens synnerliga vördnad, och ansågs vara för mycket helig, at blifva åskådad. Man hindrade äfven mig, dels genom den stora solskärmen, dels genom et slags långa, med blått och rött taft, öfverdragna lådersköldar, som buros omkring henne, at tilfridsstålla min nyfikenhet. Uti sista troppen gingo, under tvånne skärmar, fyra Favorit-Gemåler, ganske vackra Fruntimmer,

hvilke såsom man sade mig, hos Konungen
 stodo i större anseende än alla de öfrige;
 den äfvan anförde främsta Gemålen likväl un-
 dantagen. Alle sökte vid förbigåendet roa
 Konungen med sina fånger och dansar; men
 Favorit-Gemålerne inträdde uti tältet at be-
 tyga honom sin vördnad, och erhöllo be-
 tydliga summor *Cauries*. Ändteligen antå-
 gade tio troppar af Konungens yngre barn,
 från sju til femton års ålder. Hvarje tropp
 bestod af femton barn, och man hade så af-
 passat, at de, som voro någorlunda like til
 år och storlek, åtföljde hvarandra. Slute-
 ligen ankommo sju troppar, hvardera be-
 stående af femtio qvinnor. I spitsen för dem
 buros två Ångelska flaggor. De sökte äf-
 ven roa Konungen med sina fånger och lö-
 jeligas dansar. Fyra af dem väckte i syn-
 nerhet min upmärksamhet. Deras drägt var
 så besynnerlig, at jag icke kan beskrifva den
 samma. Baktill sågs en lång svants fåstad,
 som tycktes vara en hopsydd och upstopp-
 pad bred rem af en Leopardshud. Denna
 svants slängde de omkring sig med förun-
 drans hastighet, dock endast genom höfter-
 nas rörelse. Äfven dessa qvinnor singo del-
 taga i Konungens frikostighet, och afträdde
 begåfvade med en skänk af *Cauries*. Utom
 alla nu anförde Fruntimmer, upvaktade fem-
 tio eller sextio hos Konungen, at uträtta
 hans befallningar och utdela de skänker,
 hvilka han gjorde med frikostiga händer.

SEDAN Fruntimren tågat förbi, instämde Hoffnåpingarne sina loffånger til Konungens åra, upräknade hans titlar, och uphöjde, med öfverdrefnafte smicker, hans Storhet och Bedrifter. Detta allt räckte til des Fruntimren på Torget för honom fogat behörige anftalter. Derefter begaf han sig affides och en ny procession föregick i följande ordning. Först kommo tvänne vagnar, hvardera dragen af tolf Man; dernåst *Portchaisen*, och vidare tre hängmattor, hvilke öfverskyggades med kostbara folkårmår af guld- och silfverduk, samt med Thronhimlar af samma slags tyg. Hvert och et af dessa redskap omgafs med en stark vakt. Konungen befann sig uti etdera, men det hade räknats för öfverdåd, ja, för et groft brott, at endast vilja gifva antingen han fördes i *Portchaisen*, eller någondera af vagnarna och hängmattorna. Dernåst följde min hängmatta, samt vidare de fem förnämste Ämbetsmännernas hängmattor, omgifne af en oräknelig skara betjenter och åskådare. Vårt tåg gick öfver *Adschavi*-torget under fem galgar. I hvar och en af dessa hängde en Man, på det af mig redan beskriarne fått, hvilke alle blifvit förledne natt, til at höja denna dagens ståt, om lifvet bragte. Derpå kommo vi til en stor *Parade*-plats, som, för at afböja folkets tillopp, var omgifven med tyger, upspånade på et staket. Vid ena ändan fanns en uphöjd och med finare tyger

ger omftånd plats för Konungen. På den stora *Parade*-platsen, inflåpptes endast de högste *Åmbetsmännerna*, jämte mig och min betjening. Der nedfatte jag mig at spisa en middag, så rikt anrättad, at den kunnat förnöja hundrade personer. Sedan jag slutat min måltid, tillägnade sig de närvarande *Åmbetsmän* hvad jag lemnat. Den utanför instångningen samlade menigheten blef äfven rikeligen undfågnad med lifsmedel och brännvin, så at alle bortgingo väl förnögde. Emot aftonen gafs mig tilstånd at upvakta Konungen. Sedan jag hos honom tilbragt en half timme, återgick jag til mina rum, tåmligen trött af dagens buller och besvärligheter. Jag tog min våg öfver det Torget, hvarest jag, tvåne dagar förut, sedt de sju männerna och håstarna, bundna. De funnos der icke mera, och man sade mig, at de föregående natt blifvit offrade; likvål voro de icke samma personer, hvilka vi sedt hängde, ej heller hade de för Konungshuset ligande hufvud hört dem til.

DE tre följande dagar föreföll intet märkvärdigt, och jag tilbragte dem med inköp af Slafvar och Elfenben. Men den 12 blef jag åter buden til Hofs, at bivistå en ny högtidlighet. Vid detta tilfälle hade man vid Konungens dörr endast framställt fyra hufvud. Danfar och *processioner* voro nästan af samma egenkap, som de förr beskref-

skrefne, endast at klåderne och prydnaderne föllo mycket starkare i ögat. Myckenheten af allehanda rika fidentyger, silfverarmband och andre grannlåter, *Coraller* samt oräkneliga kostbara smycken, öfvertråffade min förmodan. Dessutom visade sig i dag en annan tropp af fyratio qvinnor med silfverhjelmar. Äfven frambuos Konungens husgeråd och leksaker til åskådande, och de fläste Fruntimren förde något dylikt i händerna; någre buro sköna sablar, andre åter silfverbeslagne skjutgevår; flere än hundrade höllo spatserkåppar med knappar af silfver och guld, och på det ingen måtte vara tomhåndt, förde sömlige ljuskronor, andre åter lampor, ibland hvilka minst femtio voro af hvart slag, at förtiga många andra saker, som frambragtes at beundras af den gapande pöbelen. Vi spisade, nu såsom förra gången, på Torget. Om aftonen då jag hos Konungen aflade min upvaktning, blef en dvärginna införd, som skulle dansa för honom, och verkligen gjorde det med mycken artighet. Hon tycktes vara af tretio års ålder, endast 2 fot 7 tum hög, men för öfrigt icke vanskaplig, utan tåmligen väl växt.

UNDER de luftbarheter, som i dag förhades, blefvo vi hemfökte af en *Harmattan*. En grundelig beskrifning om detta *Phenomen*, skulle utgöra et märkvärdigt stycke af *Låran om Vindarna*. Jag måste väl öfverlem-

na et sådant arbete åt dem som äro det bättre vuxne, vil dock meddela et begrep om de dervid förefallande måst utmärkte verkningar. På den delen af *Africanske* kusten, som sträcker sig från *Cap Verde*, til *Cap Lopez*, herrskar ofta, uti *December*, *Januario* och *Februario*, en ordenteligt återkommande Nordostvind, som är känd under namnet *Harmattan*. Sannolikt sträcker sig des verkan ännu längre åt Söder, än til *Cap Lopez*; men jag kan för visso ingen ting anföra om de orter, hvilka jag icke sjelf besökt. Denna vind infaller icke vid någon bestämd tidpunkt, utan vid hvilken timme som helst, natt eller dag, under hvarje högsta ebb och flod, samt i hvarje afdelning af månaden. Gemenligen inståller den sig tre eller fyra refor under anförde årstid, och blåser en eller två dagar å rad, stundom åter fem och sex; jag erinrar mig ock at den en gång hållit ut i hela fjorton dygn. Under *Harmattan* regnar aldrig, men stundom infaller han efter starkt regnfall. Han blåser med måttlig styrka, icke aldeles så hårtigt, som den hafsvind, hvilken under sköna eller torra årstiden plågar komma från W, W S W och S. W; dock något starkare än landvinden, som under nätterna blåser från N. och N N W. Under *Harmattan* är luften ovanligt dunkel och tåknig, så at endast få stjerner ses. Största delen af dagen är solen bortskymd; den visar sig endast mid-

dags-

dagstiden några timmar, samt med en lindrig röd färg, så at des strålar icke åftadkomma någon smärta i åkådarens öga. Så länge denna vind påstår, märkes ingen dagg, ej heller ringaste tecken til fuktighet i luftkretsen. Vinstens-salt, uplöst i vatten och flytande, torkar inom få timmar, äfven om nattetid, då det utfättes i luften. Alle växter lida betydligt. De spådare plantor och nyls framskutne telningar utdö, äfven de frodigaste och ständigt grönskande träd erfara et skadeligt inflytande af *Harmattan*. Qvistarne på Citron, Pomerants och små Limonträd flockna och fällas. Löfven visna och förtorkas; frukten samman krymper, emedan den nödiga näringsaften saknas, samt gulnar och hårdnar, innan den upnår sin vanliga växt och mognad. Hela naturen tyckes förtvina och afmattas. Gråset visnar och blir torrt såsom hö; af hvilken omständighet de infödde betjena sig at afbränna det samma utmed landsvägarna, dels för at vinna fri utsigt, dels at betaga vilddjur och fiender, som derstädes kunde lura på rof, deras gömställen. Banden på böcker slå sig, liksom de voro utfatte för eld, ehuru de emellan klåden förvaras i kistor. Dörrflåar och fensterkarmar springa. Äfven i de bäst lagde och af torra bräder bestående golf, upkomma så stora springor, at man genom dem kan sticka fingren. Skeppens däck och sidor spricka och få läck. Inlagde arbeten

falla

falla i stycken, emedan trådet sammandrager sig på flera håll. Om icke fat, som innehålla vin, brånvin eller andra flytande saker, utifrån flitigt låskas, få går gemenligt varan förlorad.

UNDER *Harmattan* blir luften ansenligt kyligare, och *Farenheitska Thermometren* står då gemenligen tio eller tolf grader lågre än vanligt. Vid sådana tillfällen beklaga sig de infödde öfver det hårda vådret, samt påtaga sina varmaste kläder, för at deremot skydda sig. Men för de i landet boende Europeer är denna förändring högst angenäm, fastän ock de, äfven få vål som de svarte, deraf erfara åtskilliga olågenheter, i det ögon, näsebårer, läppar och gom, på et mycket obehagligt sätt kånas torre och fvidande. Man røner et behof och en böjelse at ofta dricka, icke få mycket at slåcka törsten, utan snarare at förekomma den smårtefulla torrheten i strupen. Näsa och läppar spricka och såras; och ehuru luften är kylig, få kånas dock i huden et slags aggende retelse af en skrikande hetta, liksom man hade tvättat sig med hjorthorns spiritus eller stark lut. När denna vind råcker fem eller sex dagar, få affjällas vanligt huden på händer och i ansigtet, samt, då den ännu längre påstår, äfven på de öfrige delar af kroppen. Utdunstningen blifver starkt hämmad, men om man med kropps-
rörel-

rörelse framtvingar någon svett, så är denna, enligt hvad jag sjelf erfarit, mycket skarp och smakar likt vin-spiritus utspädd med vatten.

DESSE anförde verkningar på växter och djur äro visserligen mycket obehaglige; denne vind medförer dock äfven något godt. Luftens beskaffenhet är då högst förmånlig för hålfan; i synnerhet bidrager den oändligen lyckligt at läka gamla rötår och utslag i huden. De, som plågas af utfot och frossor, blifva gemenligen återstälde, då en *Harmattan* inträffar; och de, som blifvit kraftlöse och utmattade af febrar, eller ock äro fångliggande genom andre uttömningar, särdeles åderlätningar, hvilka man här anställer ofta utan all öfverläggning, återvinna sin hålsa tvårt emot Läkarens förmodan. *Harmattan* dämpar ock smittosama farfoters löpp. Koppor, rötår och växelfebrar afstagna, och den, som af dylika åkommor, redan blifvit angripen, kan nästan göra sig viss räkning på en skyndsäm förbättring, då *Harmattan* inställer sig. Smittor meddelas då icke gerna. Jag hade år 1770 på reddan af *Whida* flera än 300 slafvar om bord på et skepp, och kopporne utbrusto ibland dem. De fläste voro ympade, innan *Harmattan* inföll, och några dagar efter des ankomst, företogs samma förrättning med ungefär 70 stycken. De förstnämnde gingo ganska lätt ige-

igenom, men hos de öfriga visade sig icke ringaste hvarken opasflighet eller utslag. Vi trodde ofs nu icke mera behöfva frukta sjukdomen; men efter några veckor började den utbryta ibland dessa sjuttio. Femtio af dem blefvo på nytt ympade, de öfrige fingo naturliga koppor. I det samma infann sig åter en *Harmattan*, och alle återstaldes lyckligt, utom en flicka, som på det ympade stället fick en illa artad böld, och kort derefter omkom af munnkramp. Til åfventyrs medför *Harmattan* icke alltid så hålsosama verkningar, fårdeles då den medbringa skadliga utdunstningar af någon sump, hvars vatten tagit röta, hvilket åter i denna del af landet icke intråffar.

DET är mig oangenämt, at icke kunna tänka lika, med en så agtningsvärd man, som *Doctör Lind*, hos hvilken vi stå uti så stor förbindelse för des oskattbare anvisningar at bibehålla Skeppsbesättningars hälsa. Jag föreställer mig, at han upfatt sina anteckningar efter andras berättelser, men icke efter egna rön, dem han vanligt anställt med utmärkt noggranhet. Om han af egen erfarenhet lårt känna denna vind, så hade han aldrig skrifvit, at *Harmattan* är af elak art, at des giftiga ångor äro skadliga så vål för *Negrerna*, som för de hvita, at den dödlighet han åstadkommer förhåller sig i samma mån, som tåknet är tjockt eller länge påstår.

står. Han synes förblanda *Harmattans* hålfö-
 gifvande egenskap med de skadliga verknin-
 gar på hålsan, hvilke äro en följd af den
 årliga regntiden i *April* och början af *Majo*.
 Detta regn kommer med ganska håftiga
 vindkast ifrån O och ONO, dem man til-
 lägger det af *Portugisiska* ordet *Troavada*
 (åska) råbråkade namnet *Tornados*, och hvil-
 ka vanligt inställa sig vid nytändningar i flu-
 tet af *Martio* och anförde månader. De åtföljas af håftigaste åska och blix, samt två
 eller tre timmars våldsame störtskurar. Desse
 uplösa jordytan, som genom den föregående
Harmattan, samt sju eller åtta månaders stån-
 dig torka, blifvit, i detta brännande luft-
 strek, helt urmustad. Derigenom få äfven
 de samlade och rutnade, samt inom jordskor-
 pan inneslutne dunster ny luft at kringspri-
 da sig. Desse göras flygtige af solens hetta,
 som efter *Tornados* bränner med fördublad
 styrka, samt åstadkommer då den odrågliga-
 ste stank någon kan sig föreställa, jämte gall-
 våtskornas upkråkning, utfoter, samt växel-
 och rötfebrar af värsta art. Desse *phenome-
 ner* inträffa alla år, men det synes ock som
 skulle andre förgiftige dunster samla sig, hvil-
 ke en längre tid ligga inneslutne, och blott
 hvarf femte, sjette eller sjunde år framkom-
 ma. De farligaste *perioder*, hvilka jag kan
 erinra mig, voro åren 1755 eller 56, då
Gouverneuren Melville, med de fleste *Officerare*
 och största delen af *Befättningen*, bortryck-

tes på *Cap Coast*; vidare åren 1763, 69 och 75. Farsfoterne voro under somliga af de anförde åren så dödande, at såsom *D. Lind* fåger, de lefvande knapt hunno bortkaffa och begrafva de afledna. — Det tåken, som åtföljer *Harmattan*, härleder sig, från en oråknelig myckenhet finå i luften simmande stoftkorn. Desse åro så fine, at de icke kånas, ej heller lyckades något af de flera försök, dem jag uptånkte at undersöka dem. Jag var icke en gång i stånd at med *microscop* utröna deras skapnad, ehuru en del af dem låg på grås, på lóf, ja på *Negrernas* hud, som deraf blef ljus eller gråaktig. Desse fine delar föras icke långt til hafs, derföre är ej heller tåknet, på de skepp, hvilka ligga två eller tre sjömil aflågs frå stranden, så tjockt, som på kusten; aftager åfven i den mån man seglar från landet til des det åndteligen, på fyra eller fem dryga sjömils åstånd derifrån, aldeles försvinner, ehuru sjelfve vinden rånes hela tio eller tolf sådane mil til hafs.

SEDAN jag sorgfålligt underråttat mig om landets beskaffenhet, har jag inhemtat, at det, undantagande et par floder samt några fåga betydliges sumpar och sjöar, är, hela fyrahundrade Ångelska mil bakom *Whida*, bevåxt med grås, och har åpna ångar med några lundar, skogsparker och håckar. Det höjer sig småningom til en stråckning af 150
Ångels

Ängelska mil, innan högder vidtaga, och jag har icke hört, at någre store berg äro bakom dem belågne. Marken består öfver alt af en lös sand, under hvilken en fet rödaktig jord ligger, så aldeles stenfri, at ej en gång någon klapper af valnötters storlek förekommer. Ej heller har jag förmådt upspana några ofruktbara sandöknar, ifrån hvilka *Harmattan* kunde föra det omnämnde fina stoftet. *Doctor Lind* skrifver, at *Harmattan* skal upkomma på et ställe vid *Benin*, der flere floder sammanflyta; men här i *Abomej*, kände jag denna vind starkare, än jag den någonstädes erfarit, ehuru den kom från *NO*, och *Benin* ligger åt *SO*. Det är altså icke sannolikt, at den härledde sig ifrån sistnämnde trakt. På *Guldkusten* blåser *Harmattan* gemenligen från *SO*. Til öarne *de Los*, något Nodligt om *Seerra Leona*, kommer den ifrån *OSO*, och til floden *Gabon*, vid *Cap Lopez*, ifrån *ONO*. Om man drog linier från alla dessa våderstrek, så skulle, efter min tanka, den puncten hvarest samme linier skuro hvarandra, utvisa rätta stället, der *Harmattan* upkommer. Men detta är blott min enskildta gissning.

JAG hade begifvit mig til *Abomej* i det ärende at hämma några misfsbruk, som inriktat sig ibland Förmånnerne, hvilke, då de bragte handelsvaror från stranden til *Facto-rierne* i *Griwi*, slogo under sig et och annat.

Sedan Konungen låfvat at deremot foga kraftiga anstalter, få önskade jag återrefa, och gjorde hos honom min afskedsupvaktning. Men såsom *Harmattan* ännu blåste ganska friskt et par dagar, och gjorde väderleken oangenäm, nödgades jag dröja. Under detta upskof råkade en del af huset *Dahomej* i brand, och hela Palatset i fara. Så snart första bestörtningen öfver denna händelse lagt sig, låt jag ån en gång anmäla mig hos Konungen at betyga min aktning. Jag fann, såsom jag förmodade, mycken förvirring och oreda i hans Hof. Flere af slagne hufvud, minst tjugu, lågo här och der spridde. Konungen var högst upretad öfver sina hustrur, som förebrådde hvarandra ovarfamhet och sökte urskulda sig från det, som händt. Til äfventyrs var rätta sammanhanget icke lätt at utreda, hvarföre ock Konungen, sedan hans vrede redan något stillats genom de i första hettan anbefaldte afrättningar, låt sluteligen dervid bero, at 19 af de qvinnor, som bodde i det kvarter, hvarest elden utbrustit, såldes til mig såsom slafvinnor. — På tredje dagen uphörde *Harmattan*, då jag strax fogade anstalter til min afresa. Innan denna skedde, sånde mig Konungen et fett får, et ankar brånvin och 20,000 *Cauries* at bestrida mina utgifter under refan, samt desutom et stycke skönt randigt bomulstyg och en vacker slafvinna.

JAG ernade bittida om morgonen, den 16 *Februarii*, företaga återrefan til *Whida*. Men såsom denne var sifte dagen af den til upbördsstämman hörande högtid, och Konungen då plågade ibland menigheten utdela en myckenhet skänker, så lät jag af mit folk, som hoppades i trångslen tilnappa sig något, öfvertala mig at dröja til aftonen. Vid detta tilfälle uprefes, nära en af Palatsfets portar, en hög ställning, hvilken utfiras med flaggor och solskärmar samt omgifves af en törnhäck, för at afhålla pöblen. På denna ställning upstaplas allehanda Europeiske och Indiske varor, fina linnen, Catuner, bomulstyger från *Ejo*, samt en ofantelig myckenhet *Cauries*. Då alt är bragt i ordning, in-finner sig Konungen på ställningen, omgifven af någre *Gouverneurer*, eller händelsevis närvarande *Skeps-Capitainer*, *Tamegå*, *Máhu* och flere fina högre Ambetsmän. Hvar och en af dessa tillåtes i ordning och efter rang utvälja sig et tygstycke från *Ejo*, samt et snöre glasperlor. Derefter blifva de lågre Ambetsmänne tilkallade från den nedan-til stående menigheten, at erhålla hvar sit tygstycke samt et antal *Cauries*, såsom bevis af sin Herres ynnest. Derpå kastar Konungen med egen hand en hop *Cauries* ibland folket, och de närvarande Fruntimren begynna i det samma nedkasta de öfrige faker utan åtskilnad, i hvilket göromål äfven Her-rarne deltaga, om dem så behagar. Slute-

ligen, och då här ingen högtidlighet kan firas utan grymhet, låter man från ställningen ibland menigheten nedstörta en om hals och fötter bunden man, en *Crocodil* med tilbundna kåftar, samt et par dufvor med afhuggna vingar. Dervid upkommer en ännu större rörelse bland folket, i det man, til Konungens nöje, börjar flitas om den olycklige mannens och de öfrige djurens hufvud. Den, som kan bemågtiga sig ofrets hufvud, bekommer af Konungen en artig skänk til belöning. Detta år sista människjo-offret vid denna årliga upbördshögtid. De hvite afbida icke denna högtidlighet; men om man skal fåtta tro til andras berättelser, få varder den nedkastade mannens kropp nåstan hel och hållen förtård, emedan hvar och en af den nedantil samlade menigheten vil sinaka något stycke af detta offer.

JAG ankom ännu samma natt til *Agri-mi*, vid ingången til skogen. Sedan jag hvilat några timmar, upsteg jag före dagningen, för at innan morgonhettan lägga denna besvärliga delen af min resa til rygga; stadnade ej heller förrän jag i *Wheibo* träffade min gamla vän *Schabraku*. Hos honom tilbragte jag hela den dagen, samt en god del af den följande, men hade icke ledighet at göra honom fällskap på en Buffeljagt, til hvilken han fogat anstalt. Den 17 *Februarii* ankom jag til *Ardra*, der en handelse

delse tildrog sig, som kunnat för oss utfalla ännu olyckligare. Jag hade låtit uphånga min matta uti det för Europeer tilredda rummet, i *Måhus* gård. Såsom hettan var ganska stark, så funno mine följeslagare godt at utbreda sina mattor samt lägga sig til sömns under öpen himmel på husets förgård. Då alle som bäst sofvo, utom Upfyningssmannen, hvilken nyss upvaknat och påtåndt sin tobakspipa, sprang en *Leopard* öfver muren, samt vidare öfver de på gården sofvande personer, utan at göra dem någon skada, grep det mig af Konungen skänkta feta fåret, som stod bundet i et hörn, och bortförde det samma öfver en mur af åtta fots högd, innan mannen, som detta alt åskådade, hann skjuta efter djuret.

FÖLJANDE dagen, d. 18 *Februarii*, återkom jag lyckligt til mit *Factorie*. Jag kunde således fluta min Resebeskrifning; vil dock tillägga en kort berättelse om en ny Resa til *Dahomej*, hvilken jag företog 1773. Konungen var då sjuklig, samt af ålder och krämpor så kraftlös, at han icke kunde lemna sina rum. Men såsom han icke destomindre önskade tala med mig, fick jag tillfälle at se hans enskildta rum, nemligen en vacker och afstångd sofkammare som från Borggården var afskild med en mur af ungefär fem fots högd. Hela denna mur var äfvantil belagd med under-kåkbän af människor,

skor, och den lilla inneslutne platsen täckt med hufvudskallar, hvilke såsom man mig berättade, tilhört de närgränfande Konungar och andre förnåme personer, dem Konungen under sina krigståg gjort til fångar. De lågo nu der, på det han måtte åga det grymma nöjet at trampa sina fienders hufvud så ofta han behagade. Han lefde icke länge efter detta samtal, utan dog d. 17 *Maji* 1774, i en ålder af ungefär 70 år, af hvilka han tilbragt fyratio såsom Konung. Hans Son *Adahuzu* blef hans Efterträdare.

I det ögnablick, då Konungen aflider, öppnas i Palatset et förkräckligt upptråde, hvilket fortfar til dess *Tamega* och *Máhu* underrättat Thronföljaren om dödsfallet och denna tagit Palatset i besittning. Han skyndar åfven at intaga sin Företrädares Palats, för at göra slut på det ovåfende der föröfvas. Ty den aflednes qvinnor sönderbryta och förstöra alt husgeråd, alle prydnader och möbler af guld och silfver, *Corraller*, kort, alt hvad af värde finnes och tilhör antingen dem eller den framledue Regenten, hvarefter de anfalla och mörda hvarandra.

Så snart *Adahusu* var utnämnd til Konung, begaf han sig med sit Sällskap skyndsam til Palatsets port, låt upbryta den samma, tog huset i besittning och gjorde dermed slut på det mördande der föröfvades.

Likvål, och innan sådant kunde ske, var en stor myckenhet husgeråd redan förstörd, samt 185 kvinnor ombragte. *Portchaisen* hade dock blifvit skonad och *Ahadi* vardt uti den samma begrafven. Man sade ock, at sex lefvande och alle de mördade kvinnor med honom begrafvos.

DEN nye Konungen hade ärft sin Faders krigslyftnad, och fann snart tillfälle at utöfva den samma. Om hösten år 1774 afled de fördrefne *Whidaernes* Konung. Desse bebodde en liten sank landstråcka emellan *Whida* och *Popo*, och lefde i enighet med sistnämnde lands invånare, hvilke biträdde dem emot de infall och plundringar, som dem tilfogas af *Whidas* inbyggare. *Dahomejerne* försumma aldrig at draga fördel af hvarje oenighet, som uppkommer emellan desse folkslag, och funno nu dertil en tjenlig lägenhet. Tvåanne sökande anmålte sig til Regeringen, nemligen *Abavu*, hvilkens Fader i *Xavier* ombragt sin egen broder och upåtit des hjerta, samt *Eje*, som äfven var den afledne Konungens anförvandt. Den förre hade de fleste anhängare och dref sin medtäflare utur landet. Men *Adahuzu* beslöt, utan undersökning af anspråkets rättmätighet, understödja den sednare, och fände honom en krigshår til hjelp. Den förre med sit parti nödgades taga flykten, och förjagades af *Dahomejerne* i första fälttåget, til en liten ö,

Fudu-Cong eller *Fetifchón* kallad, som omgifves af en stor insjö. Der förblef han i ro, så länge regntiden påstod, emedan *Dahomejerne* icke ägde några båtar; men så snart vatnet fallit, nedhöggo de alle kring sjön växande träd, gjorde sig en dam eller brygga, angrepo ön med förstärkt magt och eröfrade den samma efter en blodig fåktning, som kostade många människor lifvet, *Abavu*, med hans folk, satte sig på 800 båtar, begaf sig ut på sjön och sökte rädda sig uppföre en flod, men denne var redan af *Dahomejerne* på det sinalsste stället befatt, så at han ej kunde undkomma. Hans manskap tilbragte flera månader i detta svåra läge, utan annat uppehälle än fisk och de lifsmedel som, genom landstigning på ön, och med våpnad hand kunde tagas från *Dahomejerne*. Men då han såg sine medhållare sinningon omkomma af hunger och besvärligheter, samt at all undflygt var honom betagen, beslöt han ändteligen gifva sig. Han tackade derpå sina vänner för deras tjänst, och förklarade det han ej kunde visa dem någon annan erkänsla för deras tilgifvenhet, än den at han sjelf ville öfverlemnna sig åt *Adahuzu*, samt söka förmå honom at emottaga sit lif såsom et offer och skona de öfriga. I sådant beslut begaf han sig til stranden och blef af *Dahomejernas General* skickad til *Adahuzu*, som lät aflå hans hufvud. Hans medhållare öfverlemnade sig på nåd och onåd.

ADAHUZU fände derpå sina Halfhufvud
 til de Europeiske *Gouverneurerne* i *Whida*,
 och lät gifva dem tilkänna sin önskan, at de
 måtte ådagalägga sin fågnad öfver denna
 händelse, hvilket äfven på det fått verkstäl-
 des, at man på alla fästningar och på red-
 den liggande skepp, lossade lika många skott,
 som vid en Konungs närvaro. Kort der-
 efter fände *Adahuzu* mig et budskap, at han
 önskade tala med mig, hvarföre jag ock i
 slutet af år 1775 gjorde honom min upvakt-
 ning. Strax vid första sammanträdet frå-
 gade han mig om jag någon gång sedt *Abavu*?
 Jag svarade, nej. Då skal du strax få se ho-
 nom, fortfor han. Jag visste, at *Abavu* re-
 dan minst en månad varit död, hade såle-
 des ingen lyftnad at beskåda hans qvarlef-
 vor, fann dock icke rådligt at emotstå Ko-
 nungens vilja. I det samma frambragte nå-
 gra qvinnor på befallning, ifrån et af de
 inre rummen et stort flatt messingsfat. På
 det samma låg en stor bundt, större än nå-
 gon bikupa, sirad med två fidentygsslaggor,
 af en vanlig nåsduks storlek. Bundten be-
 stod af en myckenhet sammanveklade ty-
 ger, och öfverst låg et bomulstyg. Sedan
 han borttagit dessa och flera fidentygsklä-
 den, fick man inunder se *Abavus* hufvud uti
 en Porcellainskål, ganska vål bibehållit, tort
 såsom en Egyptisk Mumie, samt med skönt
 krusigt hår. Detta, sade han, är den klip-
 paren, som gjort mig så mycken oro. Ef-
 ter

ter du har *Abavu* i dit våld, svarade jag, synes du draga god omsorg för honom. Ja, fortfor han, jag är en krigsman, och om jag skulle falla i mina fienders händer, ville jag önska, at blifva åfven så anständigterad.

HAN befallte derpå, at man skulle låta mig se en stor myckenhet fångar, som vid sista händelsen gifvit sig i hans händer; men de voro så utsvultne och syntes så sjuklige, at jag icke ville köpa dem. Om få år, sade *Adahuzu*, så låter jag döda dem. Jag bemödade mig at afböja et så grymt beslut, och tilstyrkte Konungen at, då desse voro ifrån de orter, som förefågo hans land med salt, han heldre måtte nyttja dem til saltkokning eller andra arbeten. Nej, svarade han, jag skulle derigenom gifva et elakt exempel, och i landet behålla en hop människor, som kunde föra uproriskt tal och förleda de öfrige Underfåtarne til otrohet. Hurudant desse olyckligas öde vidare blef, vet jag icke, men vist är, at de ej gjordes til saltkokare. De, som tilfrisknade, såldes sannolikt til Västindiske Nybyggen, och med de öfriges blod låt han sannolikt vid den förestående upbörds-högtiden vatna sina förfåders grifter, efter Landets omånskliga bruk.

